

νεται παρά με τὴν ὑποταγή καὶ με τὸ σκληρὸν τοῦτον αὐτὸ καὶ νῦν. Ὅπου λεύτεροι ἔλιναι καὶ με ἴσα δικαιώματα, πολιτισμὸς δὲν ὑπάρχει. Ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας, ἡ δουλειὰ πού μοιράζεται, ἀνάλογα καὶ ταιριαστά με τὰ μυαλὰ καὶ με τὰ χέρια, ἐκείνη ἀγάλλει τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν ἀνυψώνει τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου. Γιὰ νὰ γίνῃ τῆς ἀθροῦσιν ὁ ἀνθρώπος πρέπει νὰ καταδικαστοῦν μερικοὶ νὰ κάνουνε, γιὰ τὸ χατήρι τῶν ἄλλων, τίς δουλειὰς τίς πρὸ βρεθείς, τίς δουλειὰς πού ρουφᾶνε καὶ συντρίβουν. Ἔτσι θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πῇ πῶς καὶ μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ὁ ἴδιος ἀνθρώπος δὲν καταφέρνει νὰ καλλιεργήσῃ καὶ νὰ δυναμώσῃ ὀριζόμενες τοῦ δυνάμεις, φαντασία, διάνοια, λόγο, αἰσθημα, παρὰ χτηνώδεια σκληρώνοντας καὶ καταστρεφτικὰ ὑποτάσσοντας τίς ἄλλες τοῦ δυνάμεις στὴ μὴ τὴν ἀρχόντισσα.

36

Καμιά φορὰ στοχάζομαι πῶς ἂν ξέρω τίποτα, τόμαθα ἐλευτέρα, χωρὶς σύστημα, ἀπὸ μόνος μου. Εἶμαι, καθὼς λένε, αὐτοδίδακτος. Κ' ἔτσι μπορεῖ νὰ ἴδω τὰ χαρίσματα, μὰ καὶ τίς ἀμαρτίες τῶν αὐτοδιδάκτων. Ἀργὰ τραβῶ μπροστά, κάνω πολλοὺς σταθμούς, σὰ νὰ κουράζομαι ἐνκοῦλα. Πολλὰ χαρίσματα μοῦ κόβουνε τὸν ἴσο δρόμο. Ἀμφιβολίες, ρωτήματα, μπερδέματα. Μὰ καὶ πλατωσιὰ μέσα μου, κ' εὐρύχωρα χωρίσματα γιὰ νὰ φιλοξενῶ κάθε λογῆς ἰδέες καὶ νὰ τὰ ἴδω πάντα καλὰ με κάποιες καὶ με πολλὰς ἀπὸ καὶνες, πρὸς ἐφέλξιν μου. Κιὰ μοῦ λείπει ὁ σχολαστικισμὸς, ὅσο κι ἂν ἴσως θὰ με βλέπουνε διαφορετικὰ στὸ ζήτημα ἀπάνων τοῦτο καὶ ἀνθρώποι πού θὰ με συμπιέθουν. Ἀστέχαστη βλέψη, κατὰ τὴ γνώμη μου. Κοντολογίς: Δὲν ἔχω ρίξῃς μέσα μου μὰ γι' αὐτὸ ἔχω φτερά.

37

Ὁμορφο, τί ἔμορφο νὰ βλέπῃς πρὸς τὴν ἀπέραντη θάλασσα, γυρτὸς ἀπὸ τὸ ἀκρογιάλι, κ' ἐρωτικὰ τὰ χέρια σου ἀπλώνοντας πρὸς τὴ μεγάλη θάλασσα, πού κλεῖ μέσα της καὶ πού ἐκφράζει: τελειωτικὰ κάθε σου ἔρωτα, ἀπὸ τὸν ἔρωτα τῆς γυναικὸς ὡς τὸν ἔρωτα τῆς χιμαρῆς. Ὁμορφο, τί ἔμορφο, σκυμμένος μπροστὰ σ' ἓνα βιβλίο μέσα στὴν καμαρούλα σου νὰ μεθῇς με τὸ κρατὶ τῶν ἰδεῶν. Μὰ εἶναι ὁμορφώτερο νὰ τὸ πίνῃς τῶν ἰδεῶν

Ὅπως βλέπετε ὅμως, γλήγορα τὰ ξαναχάνει καὶ τὰ δυὸ πού εἶπα, γιὰ τὴν τὴν τέχνη τοῦ δὲ φαίνεται νὰ νόησε καλὰ πῶς ἡ μεγάλη ποιητικὴ ἀξία τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ εἶναι στὴν πραγματικὴ καὶ πλαστικὴ παράστασις, στὴν ἐλλείψιν κάθε αἰσθηματικοῦ ξεχώματος. Πῶς διαφορετικὰ νοῖσι τὴν ἀξία αὐτὴ ἓνας Κρυττάλης! Ἄν θέλει ὁ κ. Ρήγας Γκόλφης, ἂς παραβάλλει τὸ παραπάνω ποίημά του μ' ἓνα ἀπὸ τὰ «Τραγούδια τῆς σπάνης» τοῦ τελευταίου, πού εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸν ἴδιον κόσμον. Ἄν δὲ γελιέται στὴν ἀντίληψιν πού ἔχω τῆς ποιήσεως, πρῶτος ὅρος μιὰς σοβαρότερης ποιητικῆς ἐξέλιξης τοῦ κ. Ρήγα Γκόλφη μοῦ φαίνεται πῶς θάταν νὰ πασιώσει νὰ δαμάσει τὴν κλίση τοῦ στοῦ ξεχῶμα καὶ τὴν ἀπαίρεση καὶ τὴν ἀλλογορία, νὰ νιώσει δηλ. πῶς οἱ πάθοι τῆς τρανῆς ζωῆς, τῆς λευτεριάς, οἱ λαχτάρεις τῆς ρουμελιώτικης λεβεντιάς, τοῦ ψήλου τῶν βελουχιῶν καὶ τὰ παρόμοια, ὅπως ἐκφράζονται καὶ λέγονται στὰ τωρινὰ τραγούδια του, ἀπομένουν γιὰ μιὰς λέξης ξερὸς κ' ἐνοῖες κούφιας, ἔσο δὲ μὰς δίνεται ἡ πλαστικὴ καὶ ζωντανὴ παράστασή τους, ἡ οὐσία καὶ τὸ περιεχόμενό τους. Ἀναγκάζομαι νὰ φέρω τὸν Κρυττάλη ξανά παράδειγμα. Πῶς μὰς μεταδίνει ὁ ποιητὴς αὐτὸς τὴ λαχτάρειά του γιὰ τὴ

τὸ κρατὶ στοῦ ποτήρι τοῦ βιβλίου, γυρτὸς ἀπὸ τὸ ἀκρογιάλι, καὶ κλεφτάτα βλέποντας πότε καὶ πότε πρὸς τὴν ἀπέραντη θάλασσα. Δὲν ἔχει δίκιο ὁ Σοπενάουερ νὰ νομίζῃ πῶς εἶναι περιττὸ τὸ βιβλίο τῆς στιγμῆς πού κοινωνοῦμε με τὴ φύσιν στοῦ νὰ της.

38

Γανυμήδης. Τὴ λέξη τοῦτη τὴ μεταχειρίζομαστε στὴν τρεχούμενη κουβέρτα καὶ στὴν πρόχειρη τὴ γραφὴ κάπως εἰρωνικά, κ' ἐλαφρά, καὶ σκανταλιάρικα, ἂν ἀγαπᾶτε. «Γανυμήδης» τιλοφορεῖ ὁ Γκαίτε τὸ μεγάλο τοῦ πανθεϊστικῆς ὕμνο. Στὸ μεταχειρίσματος τῆς ἰδίας λέξης, τί διαφέρει. Νὰ ὁ κόσμος, νὰ καὶ ὁ ποιητὴς.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

Η ΜΕΛΑΧΡΑ

Πρὶ μιλῶν γιὰ τὸ καινούριο δράμα τοῦ κ. Χόρν πού πρωτοπαίχτηκε τὴ Δευτέρα βράδι στοῦ θεάτρο τῆς Ὁμόνοιας, θὰ ἤθελα νὰ πῶ μερικὰ γενικά πράγματα πού τὰ νομίζω καλὰ καὶ ὠφέλιμα νὰ εἰπωθῶν μιὰ καὶ καλὴ, γιὰ νὰ μπορεῖ κανεὶς ὅστερα πάνου σ' αὐτὰ νὰ στηρίξει τὴν κρίσιν του γιὰ τὰ πρωτότυπα σκηνικά ἔργα.

Γιὰ τὸ θέατρο, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο εἶδος τῆς δημιουργικῆς μας φιλολογίας, εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ ὀρίσῃται πού τελειώνουν τὰ σύνορα τοῦ ξένου καὶ τῆς μίμησιν τοῦ ξένου καὶ πού ἀρχινάνε τὰ σύνορα τοῦ πρωτότυπου. Ἀφ' ὧν καταμέρος τὸ ἐθνικὸ, τὸ ἱστορικὸ, ἀκόμα καὶ τὸ ἡθογραφικὸ δράμα, κ' ἔρχομαι ἐλόδια στὸ κοινωνικὸν δράμα, γιὰ τὴν τελευταία αὐτὴ τὸ δράμα φαίνεται νὰ καλλιεργεῖται ἀπὸ τοὺς ὁπωσδήποτε ἀξίους κάποιος προσοχῆς δραματικούς ποιητὲς μας. Μικρὸν νὰ πῶ ἀκόμα πῶς αὐτὸ τὸ εἶδος πρέπει καὶ ἀποκλειστικὰ νὰ καλλιεργεῖται, ἀφοῦ ἡ κοινωνία μας εἶναι ἀκόμα ἀπλαστὴ (ἓνα παράξενο ἀνακάτωμα ξενικῆς μίμησιν καὶ πρωτόγονης ἀγριοσύνης) καὶ τὸ θέατρο, καλοσυνεῖδητα δουλεύοντας, θὰ μπορέσει με τὸν καιρὸ νὰ τῆς δώσει κάποιον τύπον δικῆς.

Καὶ θὰ κατορθωθῇ αὐτὸ με τὸ θέατρο, ἂν κάθε θεατρικὸς συγγραφέας πού δουλεῖ γιὰ κάπως ἀνώτερο καὶ ἀγνότερο σκοπὸ, βουτήξῃ μέσα στὴν κοι-

νωνικὴ μας ζωὴ, τὴ μελετήσῃ, τὴν ἐκπλῶσει πάνου στὸ ἀνατομικὸ τραπέζι, ψάξῃ, ἰδρῶσιν καὶ βρεῖ ἐπιτέλους τὸ κατάλληλο ὄλικο πού, τίμα καὶ με τοὺς κανόνες τῆς Τέχνης δουλεύοντας το, θὰ τοῦ δώσει τὴ μορφὴ ἅτε δραμάτων, εἴτε σκηνικῆς ἀτυρας, εἴτε καὶ φάρσας ἀκόμα. Καὶ στὴ γύραθε ζωὴ, καθὼς καὶ στὴ μέσιν μας ζωὴ, περισσεύει τὸ τέτοιο ὄλικο.

Προχτὲς ἀκόμα διαβάσαμε στὶς ἐφημερίδες πῶς στὸν Πύργο κάποιος Σωκράτης Ἀμπελᾶς σκότωσε τὴν ἀδερφή του γιὰ τὸ πρὸςθαλε τὴν οἰκογενειακὴν του τιμὴν. Νά, ἓνα θέμα γιὰ δράμα. Ἡ κοινωνία μας, σὰν κάθε ἀπλαστὴ καὶ ἀπολίτιστη κοινωνία, τὸ τόσο ντελικάτο καὶ μημουάπτου αὐτὸ ζήτημα τῶν μπιστευτῶν στὸν ἀστενέστερο ἀπὸ φυσιολογικὴ κατασκευὴ καὶ ἀπὸ πνευματικὴ μόρφωσις ἀντιπροσώπῳ τῆς, στὴ γυναίκα. Ἡ οἰκογενειακὴ τιμὴ κουρελιάζεται: ἔταν ἡ ἀδερφή ἀγαπήσει ἓνα νέο, ἔστω καὶ ἰδανικὸ, ἢ ἔταν ἐκπληρώνοντας κάποιον φυσικὸν τῆς προορισμὸν βίσκεται, πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο, νὰ γευτῇ τὸν ἀπαγορευμένο ἀπὸ τῆς κοινοκωνικῆς συνθήκης καρπὸν, καὶ ἔταν ἀκόμα ξεγελαστέ με ψευτογάμους καὶ ψευτογαμήλια ἀπὸ τὸν πρῶτον τυχόντα παλιάνθρωπον δὲν παθαίνει ὅμως τίποτα ἢ περιφρημὴ αὐτὴ οἰκογενειακὴ τιμὴ ἔταν ὁ ἀδερφός, παλιάνθρωπος ὢντας καὶ ἀνισόρροπος, συστηματικὰ κατακρίνεται νὰ ξεπλανεύει καὶ νὰ ξεπαρθενεῖ καρίτσινα, ἀχτυδοβόλῳντας, σὰν ἡλιος σαπίλας καὶ διαφθοράς, στὰ γύρω του τὴν ἀνηθικότητα καὶ τὴν ἀτιμία. Στὴν κόρη πού ξεγλύστρησε, ἡ τερτοσύνη κοινωνία μας κλείνει ἐρμητικὰ τὴν πόρτα τῆς, καὶ μὴ τέτοια κόρη—κ' ἂν ἀκόμα τὰ καταφέρει νὰ παντρευτῇ, καὶ ἂν ἀκόμα ὕστερ' ἀπὸ τὸ γάμο τῆς ἀναδειχθῇ πρῶτης ἀράδας νοικοκυρά καὶ μητέρα, θὰ σφύρει σὲ δὴλ τῆς τῆ ζωὴ τὸ ἀθελο ἢ καὶ θεληματικὸν ξεγλύστρημά της. Ἐνῶ ἐξεναντίας στὴ νέα δὴλ τυγχνοῦνται καὶ ὁ τίτλος τοῦ γυναικῶς εἶναι τίτλος τιμῆς, πού τονε φέρνει παρήφανα σπρήνοντας με καλὰ τὸ μυστικὸν του. «Σὰ νέος πού εἶταν, τὸ γλῆντῃσε λίγος», λέει γιὰ τὸν ἀδερφὸ ἡ κοινωνία μας: ἐνῶ ἐξεναντίας τῆς ἀδερφῆς τὸ ξεγλύστρημα τὸ στυγματίζει με τὴν πωρωμένη φράσιν: «Ἐλεεὶντ παρελθόν».

Θὰ μάκρανα πολὺ τὸ λίγο καὶ ἂν ξέφευγα ἐλόδια ἀπὸ τὸ θέμα μου ἂν πᾶντιζα νὰ ποδεῖξω πῶς με τὸ δρόμο πού τραβῶνε οἱ πολιτισμένες κοινωνίες θὰ περάσει σὲ λίγο στὴν ἱστορία πᾶς ἡ οἰκογενειακὴ τιμὴ καὶ μόνο ἀτομικὴ τιμὴ θὰ ὑπάρχει, (μὰ

λευτεριά, τὸν καημὸ τοῦ γιὰ τὰ βουνὰ τῆς Ἡπειροῦ, πῶς μὰς παραστῇ τὴ ζωὴ αὐτῶν τῶν βουνῶν στὰ πρὸ στερεὰ ποιήματά του, ὅταν εἶχε ὠρμάσει ἡ ποιητικὴ τοῦ δυνάμην καὶ ὁ τρόπος του, με ποιά ζωντανία ἐκφράσεως φυσάει σ' αὐτὰ τὸ ζωντανό, τὸ γνήσιον ποιητικὸν αἰσθηματὸν του!

Ὁ κ. Ρήγας Γκόλφης, ξαναλέω, ἔχει ἀρκετὸ ζωντανὸ αἰσθημα, ὅσο κι ἂν τοῦτο δὲν μπορεῖ νὰ βρεῖ ἀκόμα μιὰ πλείονα ποιητικὴ ἐκφράσιν στὰ «Τραγούδια τοῦ Ἀπρίλη». Ἀφίσα γιὰ στερεὸν τὸ λόγο γιὰ ἓνα ἀπ' αὐτὰ, πού φανερώνει ὅλον τὸν πόνο τοῦ γιὰ τὴ νεκρομάρα, πού θωρεῖ τριγύρω του:

Η ΧΩΡΑ ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΙΑΣ

Νάτη πού χαμοσέγγεται στὸν κάμπο κάτω ἡ χώρα.. Πλέκονται οἱ βοῦρκοι γύρα της καὶ πλάτ τὰ ρηχονέρια.

Ὁ τόπος στέκεται ξερός δίχως κλαριὸν στολίδι κ' ἡ καταχνιά πού ζῶνει τὸν σκοταδερὸν ναι πάντα. Ἀχτίδα τοῦ ἡλίου δ' ἐτάσῃ καὶ χάνει καὶ φῶς καὶ θερμὴ, καὶ ὅποιος ἀγέρας καὶ ἂ διαβῇ θὰ εἴδῃ τὰ φτερά του. Σέρνει ἡ ζωὴ στὸ διάβα της γενιὰ μαρμαρῆσμένη

πὺρ εἶναι χαμὸς ἡ φύτριν τῆς καὶ μόλεμα ἡ ψυχὴ τῆς Βερέμης εἶναι ὁ κάθε νιός, δὲν τὸν ἀγγίζει ἡ ἐλπίδα καὶ ὁ γέρος ἔχει μοναχὰ νὰ καρτερῇ τὸ χάρο. Τὰ μάτια πού τηρᾶν τὴ γῆς εἶν' πάντα θαυπωμένα καὶ σὰν κοράκια οἱ στοχασμοὶ χαμοπετᾶνε γύρα, καὶ μὴ ἀνεργιὰ σὰ σύγνερο βαράναι ὅλα τὰ πάντα. Τὸ πλῆθος ἀργονόητο σολεύει μέσ' τίς σιγάτες κ' ἔχει τὴν ὄψιν σὰ φλουρὶ καὶ τὴν καρδιά σὰν πέτρα, προσμένοντας νὰ κατεβῇ τ' ἀρχοντικὸν καμτοῖκι γοργὸν ν' ἀστράψῃ ἀπάνου του, νὰ τὸ δεχτῇ με σέβας νὰ τὸ πιστέψῃ σὰ Θεὸ καὶ νὰ τὸ κρᾶξῃ Μοῖρα. Τραγοῦδι ἐκεῖ δὲν ἀγρὸ καὶς, γλυκεῖα εὐωδία τοῦ αἰθέρα,

μήτε κατάρας στέναγμα νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὰ στήθη. Μιὰ σωπασιὰ ἀνατάραχιν καὶ θλιβετικὴ περίσσα σὰ μιὰ βαθύτερη σκλαβιά μέσ' τῆς ψυχῆς τὸν κόσμον. Ἡ θεῖα φωτιά τοῦ ἔρωτα γιὰ πάντα ἐκεῖ ἔχει σβῆσει, καὶ ὁ πόθος ἔμεινε ὀρφανὸς ἀπὸ καρδιά καὶ νιάτα. Τ' ὄραμα χέρια ἀπλώνονται στῆς ὁμορφιᾶς τοῦ πλοῦτος ἀδρὰ χροσαγοράζοντας κάθε μεθύστρα σπῖθα. Καὶ μέσα στὴν ἀραθυμὰ κρυφὴ φοιλάει ἀμάχη, ἓνας τὸν ἄλλο μάχεται με τὸ λαστὸ τοῦ φτόνου, με τὸ φαρμάκι τῆς ψευτιάς, με τῆς κλειψιάς τὰ μάγια.

κι αυτή κάπως περιορισμένη κι δξω από τις φυσικές ανάγκες). 'Ο σκοπός μου δὲν εἶναι νὰ κάμω κήρυγμα κοινωνικό. 'Ο σκοπός μου εἶναι νὰ δείξω πῶς ἡ κοινωνία μας εἶναι βαθύπλουτη ἀπὸ θέματα θεατρικά, καὶ γιὰ νὰ τὸ ἀποδείξω πῆρα ἕνα παράδειγμα πού βρήκα πὺδ πρόχειρο καὶ πὺδ κοινό.

*

Πῶς θὰ τὸ ξεμεταλλευτεῖ τὸ πρωτότυπο αὐτὸ θέμα τοῦ ὁ δραματικὸς ποιητῆς; Νά, τὸ δεύτερο ζήτημα, τὸ σπουδαιότερο. Καὶ στὸ θέατρο πρέπει νὰ γίνει ὅ,τι δοκίμασε νὰ κάμει στὴ μουσικὴ ὁ Καλομοίρης. 'Οχι μίμηση δουλικὴ κι ἀντιγραφή πιστὴ τῆς ζωῆς, μὰ πάντοτε σὲ γνωστὸ μοτίβο λεύτερη δουλιὰ κι δημιουργία. 'Οχι μόνο ὁ Καλομοίρης, μὰ κι ὁ νέος Μ. Βάρδογλης (καθὼς μᾶς ἀποκάλυψε τελευταῖα ὁ Σκίπης στὸ «Νουμά») μ' αὐτὸ τὸν τρόπο δουλεύουν τὰ λαϊκὰ μοτίβα. Τὰ παίρνουν καὶ δημιουργοῦν ἀπάνου τους. Καὶ εἶναι καὶ οἱ δύο τοὺς πρωτότυποι μουσικοὶ καὶ μὴ μέρη αὐτοὶ θὰ φέρουν τὴ μουσικὴ ξαναγέννηση, στὸν τόπο μας. 'Ετσι δοῦλεψε κι ὁ Παλαμάς κ' ἔφερε τὴν ποιητικὴ ξαναγέννηση. Τέτοια δουλιὰ πρέπει νὰ γίνει καὶ στὸ θέατρο γιὰ νὰ χαροῦμε καὶ τὴ θεατρικὴ μας ξαναγέννηση.

Εὐτυχῶς οἱ πρόδρομοι μᾶς τέτοιας καλὸς συνειδητῆς κ' ἐθνικῆς δουλιᾶς ἀρχινήσανε κιόλας νὰ θαυποφαίνονται. 'Οχι μόνο ὁ Ταγκόπουλος μὲ τὰ τέσσερα ἴσαμε τώρα δράματά του (ἀδιάφορο ἂν οἱ κερδοσκόποι θεατρῶν ἔδωκε μόνις καὶ μεταβίβας τὰποφασίσανε νὰνεβάσουν τὸ ἕνα ἀπ' αὐτὰ στὴ σκηνή) δοκίμασε νὰνοῖξει τὸν καινούριο αὐτὸ δρόμο στὸ θέατρο, μὰ κ' ἕνα δυὸ ἄλλοι, κι αὐτοὺς ἀκόμα ὁ κ. Παντελής Χόρν μὲ τὸ «'Ανεχτίμητ'» του (πυῶω τὴν ἀδυναμία νὰ τὸ θάρρῳ καλῦτερο καὶ τεχνικώτερο ἀπὸ τοὺς κάπως θεατρνίστικους καὶ μελοδραματικούς «Πετροχάρηδες») δείξανε πῶς λαχταροῦνε τὴ θεατρικὴ μας ξαναγέννηση καὶ πῶς ἔχουν ἔλξη τὴν καλὴ διάθεση νὰ δουλέψουνε γι' αὐτὴ. Γιὰ νὰ μαι δίκαιος, ἡ τέτοια καλὴ πρόθεση δὲ λείπει κι ἀπὸ τοὺς «Πετροχάρηδες», καθὼς τὸ κήρυξα καὶ πέρσι ἀπὸ τοῦτες τῆς σιγῆς, μὰ ἡ καλὴ πρόθεση πνίγεται, σὺν τὸ ταπεινὸ λουλούδι τοῦ κήμπου ἀπὸ τὰγριάγκαθα, μέσα στὰ σκηνικὰ πυροτεχνήματα καὶ στὶς μελοδραματικές κορώνες πού μεταχειρίζεται μ' ἀπλοχεριὰ ὁ συγγραφέας γιὰ νὰ κερδίσει τὰ συλλέγιστα χειροκροτήματα τοῦ κρινεῦ.

Κι ὁ χειρομάχος δοιλεντῆς, ὁ σκάφτης, ὁ ἐσώτης πέφτει στὸ χῶμα ἀνήμερος, μὲ τὴν πικρὴ του ζήση σπαταλημένη ἀλόγιστα κι ἀνώφελα δομένη.
'Ωρες πού ἀπ' ὅλες τῆς μεριᾶς ξεσπάει ἡ χοντρή βλαστήμια
κι ἀπ' τὰ χωράφια τὰ ξερά, ἀπ' τοὺς βάλτους, τὰ καλόβια
σὰ μὴ θολούρα ἀπλώνεται κι ὅλο τὸν τόπο σφίγγει...
Νάτη πού χαμοσέγγεται σὺν κάμπο κάτου ἡ χώρα.
'Αντίπερα κι ἀλαργινὰ πᾶσι νὰ βουτήξῃ ὁ γήλιος
καὶ λέω πῶς πᾶ δὲ θὰ ἐφωθῇ γιὰ νὰ τὴν ἐφωτίσει.

'Όσο κι ἂν ἐγὼ ἴσως θὰ γύρεβα κι σ' αὐτὸ τὸ πλῆγμα κάποιον φτερά ἀλαφρότερα καὶ κάπια φλόγα ποιητικὴ περσότερη καὶ θερμὴ τῆς καρδιᾶς—ναί, θερμὴ τῆς καρδιᾶς, πού λές κι ὅλοι τὴν τρέμουν σ' αὐτὴ τὴ χώρα τῆς σκλαβιάς—τὸ πλῆγμα ὥστόσο δείχνει τὴν ἀρχαία πύχνη τῆς ζωῆς ὁ κ. Ρήγας Γκόλφης. Κι αὐτὴ κοντὰ στὴ νύκτῃ του καὶ στάλλα του χαρίσματος, πού εἶπα, ἐλπίδες μοναχὰ μπόρει νὰ δίνουν γιὰ τὸ ποιητικὸ ζετούλιμά του, ὅπως καὶ τὸ σέμνο τοῦ ποιητικοῦ παρουσιαστικοῦ του μόνι τὴ συμπάθεια καὶ τὴν ἐκτίμηση μπόρει νὰ κινεῖ μέσα στὴ γενικὴ ἀστεία καὶ θλιθερὴ μαζὶ

Γυρίζοντας στὰ πρῶτα λόγια μου βάζω μὲ δειλία τὸν ὁρισμὸ πῶς πρωτότυπο σκηνικὸ ἔργο (γιὰ μένα τουλάχιστο) εἶναι κείνο πού μαζὶ μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ συγκίνηση, μού δίνει καὶ τὴ συγκίνηση τῆς γύρω μου ζωῆς καὶ μού κεντρίζει τὴν ὁρεξὴ νὰ τὴ συλλογιστῶ καὶ νὰ τὴ μελετήσω.

*

Τέτοια πρωτοτυπία δὲν τὴν ἔχει ἡ «Μελάχρα». 'Η ἀτοικάνικη ζωὴ μᾶς εἶναι ὁλότελα ξένη. Ἐένα μᾶς εἶναι λοιπὸν καὶ οἱ ἀγάπες τῆς καὶ τὰ μύση τῆς καὶ οἱ ἐγδίκησές τῆς πού ζουγραφίζονται χτυπητὰ καὶ μὲ κάποιον τέχνη μέσα στὴ «Μελάχρα». Γύφτικο εἶναι καὶ τὸ μοτίβο στὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου», μὰ πάντοτε καὶ γύρω καὶ μέσα στὸ μοτίβο αὐτὸ ὁ μεγάλος Παλαμάς ἔμπασε ὅλους τοὺς καημοὺς κι ὅλους τοὺς κατατρεμοὺς κι ὅλα τὰ δνείρα κι ὅλες τῆς ἐλπίδες κι ὅλα τὰ περασμένα καὶ τὰ τωρινὰ καὶ τὰ μελλούμενα τῆς Φυλῆς μας κ' ἔτσι μᾶς παρουσίασε τὸ πολυσύνθετο αὐτὸ πλῆγμα σὺν τὸ πὺδ καθάριο ἐθνικὸ μας ἔπος. 'Ο Γύφτος ὁ ἀπρόσωπος τοῦ Παλαμά εἶναι αὐτὴ ἡ ψυχὴ μας, εἶναι τὸ 'Εγὼ μας τὸ ἐθνικὸ αὐτό, πού πέρασε ἀπὸ τόσους γύφτικους σταθμοὺς καὶ πού θὰ περάσει, ἕνας θεὸς μοναχὰ μπόρει νὰ τὸ ξέρει, ἀπὸ ἄλλους πόσους ὅσο νὰ παραιτήσῃ τὴν ἀλήτικη ζωὴ καὶ νὰ κατασταλάξῃ κάτου ἀπὸ ἕνα τρανῆρι καθαρῶς δικό του.

'Η «Μελάχρα» τοῦ κ. Χόρν εἶναι γύφτισσα πέρα πέρα καὶ τὸ δράμα τοῦ ὁλότελα ξένο. 'Όσο τὸδλεπα πάντοτε στὴ σκηνή, ζωντανεμένο κάπως ἀπὸ τὴν τέχνη τῆς κ. Κοτοπούλη, μὲ συγκινοῦσε μὲ τὴν τέχνη τοῦ σὲ πολλὰ μέρη, μὲ νανοῦριζε μὲ τὴν δμορφὴ τοῦ γλώσσα, (ἂν κι ἔχι τόσο ἐμαλὰ δημοτικὴ, καθὼς στοὺς «Πετροχάρηδες»), τραβοῦσε τὸ θαυμασμὸ μου μὲ μερικὲς πιτυχημένες σκηνές του, μ' ἐσπρωχνε σὲ χειροκροτήματα μὲ ἄλλες. Μὰ μόλις βγήκα ἀπὸ τὸ θέατρο, ξεσκαδῶθηκα ἀμέσως ἀπὸ τὴ γητεία τοῦ καὶ ρώτησα τὸν ἑαυτὸ μου:—Αὐτὸ τὸ ἔργο δὲν μπόρεισε ἀξιόλογα νὰμει μεταφρασμένο ἀπὸ τὰ Φραντζέζικα, τὰ Γερμανικά, τὰ Ρούσικα, ἀκόμα κι ἀπὸ τὰ Βουλγάρικα;

Γιατὶ δὲ μᾶς σώνει μοναχὰ ἡ 'Ομορφιά. 'Η ψυχὴ μας ἀποζητᾷ καὶ κάτῃ ἄλλο ἀκόμα. 'Αποζητᾷ καὶ τὴν 'Αλήθεια. Τῆς ἀποζητᾷ συντροφεμένες καὶ τῆς δυὸ αὐτῆς ἀγγελοφύχες ἀδερφάδες. Καὶ μοναχὰ σὺν τῆς βλέπει σφιχτογκυαλισμένες πάντοτε στὴ

σκηνή, ἀναγαλλιάζει ἡ ψυχὴ μας κι ἀναπτερώνεται ἡ σκέψη μας καὶ κρυφοπερηφανεύεται κάπως τὸ φυλετικὸ ἐγὼ μας.

Κι αὐτὸ τὸ ἀναγάλλιασμα κι αὐτὸ τὸ ἀναπτέρωμα κι αὐτὴ τὴν κρυφοπερηφάνεια δὲ μᾶς τὰ δίνουν τὸ δράμα τοῦ κ. Χόρν. Γιατὶ ἡ «Μελάχρα» τὸ φωνάζει πῶς εἶναι βγαλμένη ἀπὸ μελέτη κι ἔχι ἀπὸ παρατήρηση καὶ πῶς οἱ ἡρώες τῆς εἶναι παρμένοι ἀπὸ τὰ βιβλία κι ἔχι ἀπὸ τὴ ζωὴ.

Τὸ ἔργο τὸ θεατρικὸ πού μού παρουσιάζεται γιὰ πρωτότυπο καὶ πού θὰ μποροῦσε νὰ τὸ υπογράψῃ κ' ἕνας ἀλλόφυλος συγγραφέας, μὲ συγκινεῖ πάντα σὰ μετάφραση ἢ καὶ σὰ δουλικὴ μίμηση, κι ἀπὸ ἕνα τέλειο μεταφρασμένο ξένο ἔργο, προτιμῶ ἕνα μέτριο πρωτότυπο, ἀπὸ στὸ μέτριο βλέπω κ' ἔχτιμῶ τὴν προσπάθεια, πού ἀξίζει κι αὐτὴ ἡ δόλια κάτῃ.

'Ο κ. Χόρν πέρσι μὲ τοὺς «Πετροχάρηδες» μᾶς ἔδειξε τὴν προσπάθειαν φέτος μὲ τὴ «Μελάχρα» μᾶς ἔδειξε τὴν Τέχνη, ἂν κι αὐτὴ κάπως σκλαδωμένη ἀκόμα στὰ δημοσκοπικὰ καὶ θεατρνίστικα πυροτεχνήματα τῶν «Πετροχάρηδων». 'Ας ζευγαρώσει τὴν περσινὴν τὴν προσπάθειαν μὲ τὴ φετεινὴν τὴν τέχνη καὶ θὰ μᾶς δώσει ἔργο ἄξιο τοῦ ταλέντου τοῦ καὶ τῆς σκηνικῆς μόρφωσής του. Νάμει σίγουρος γι' αὐτό. Πρέπει νὰ προσέξει καὶ σὲ τοῦτο. Δὲν ἔρτασε ἀκόμα ἡ ὥρα νὰ δουλέψουνε πάντοτε σὲ γενικὰ μοτίβα. Πρέπει νὰ ξεφύξουνε πρῶτα μὲ τὴ δικὴ μας τὴ ζωὴ, γιὰ ν' ἀπλωθοῦμε ὑστερα στὴν καθόλου ζωὴ. Καὶ τὴ δικὴ μας τὴ ζωὴ ἀκόμα δὲν τὴν πειράξαμε. 'Αλήμονα, γιὰ τὴν ὥρα μένει παρθέναν.

Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ

Ο ΠΟΘΟΣ

'Εφρῆνιαις τὸ ἄλογο, ἐκλόωτισσ' ἀφρισμένο
Τὴν ὥρα χαίτη ἀνέμιος κ' ἐχύθη σὸ λειβάδι.
Τὸ ἀτοαλέιο τοῦ κορμὶ, κρουστό, φωτοιοσυμένο,
Στὸ διάβα τοῦ σὺν ἀνέμος σκορπᾷ ἀρνιῶν κοπάδι.

'Ο ἀγωγιάντης βοβολαίει κοντὰ, λαχανιασμένος.
Τ' ἀντάμωσε, καὶ ματωρὰ σφίγγει γερὰ τὸ γκῆμι.
Κ' εἶπα, δὲν εἶναι ὡς τῆς καρδιᾶς τὸν πόθο, μεθυ-
σμένος

Πού τρέχει καὶ τοῦ λογιμοῦ μὴ γίνῃ σκλάβος τρέμει;
ΚΛΕΑΡΕΤΗ ΔΙΠΛΑ

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΑΜΑΣ

ΟΙ ΛΟΞΟΙ ΣΤΡΑΤΟΚΟΠΟΙ

Πουλιέται σὲ γραφεῖα μας δρ. 2

μεγαλοεπίδειξη καὶ μεγαλομηνία παλιότερων καὶ νιότερων τοῦ ποιητῶν καὶ συγγραφέων.

*

'Υπνος ἱερὸς, λονταρίσιος,
Τοῦ γυρισμοῦ, στὴ μεγάλῃ
Τῆς ἀμμουδιάς ἀπλωσιὰ
Στὴν καρδιά μου
Τὰ βλέφαρά μου κλεισμένα
Καὶ λάμπει, ὅσων ἡλιος βοδιά μου.

Βοὴ τοῦ πελάου, πλημμυρίζει
Τῆς φλέβης μου
'Απάνω μου τρέχει,
Σὰ μολοκίδιο ὁ ἡλιος.

'Ετσι ἀρχινεῖ τὸ μεγαλειόβλο παραμύθιμα τοῦ ὁ ποιητῆς τοῦ «'Αλαφροσκιω-
του» οἱ σχολιαστές, πού θὰ γεννηθοῦν ὅταν θὰ λ-
λάξῃ ἡ σφαῖρα καὶ τὸ λογικὸ κ' ἡ αἴσθησι τοῦ
ἀνθρώπου σύμφωνα μὲ τὴ θέληση τῶν ποταστῶν,
ἐγὼ ὅμως χρωστῶ νὰ τὸμολογήσω, μὲ ὅλο τὸ φόβο
νὰ καταλογιστῶ καὶ πάλι στοὺς ἀνιδεοὺς καὶ τοὺς
χυδαίους, πῶς ἀπ' ὅλες τῆς φωνῆς κι ἀπ' ὅλα τὰ
κούσματα, τοὺς βελιόους λόγους καὶ τὰ τᾶμκτα,
τὰνεδάσματα καὶ τῆς νίκης, τοὺς ὁσκούς, τὰ φίδια,
τοὺς ἀητούς, τὰ θάνατα νερά, τὰ βουνὰ καὶ τὰ χα-
λίικα, τὴν πᾶσαν καὶ τὴ δόψα, τοὺς αἰθερογέννη-
τους, τῆς Δύναμεις καὶ τῆς Βούλησις, τῆς 'Αποκά-
λυψης καὶ τῆς Μουσικῆς ἀκρόφης, τῆς ἀρχαίας τοῦ
ἀσφύδελου καὶ τὰ θάματα τοῦ ἔκστερου ἤχου, τῆς
γλῶσσας καὶ τῆς γλαυκομάτης, τῆς χρυσοφύδας, τῆς
ἀνυψάντης καὶ τῆς νίκης μοιρολογήτης, τὸ δάκρυ τοῦ
'Οδυσῆα καὶ τὰ λόγια καὶ τὰ πόδια τοῦ 'Αχιλλεὺς
καὶ τὰλλα τότα πού παρατάζονται κι ἀναικτό-
νουνται μέσα στὴν ἄβυσσον τῆς ἀνυ κρητικῆς καὶ σὸ
χᾶος τῆς σύγχυσις τοῦ νού, δὲ μπόρεσα νὰ κατα-
πεισθῶ μὲ κανέναν τρόπο γιὰ τὴν ἀμορφία, τὴν ἀ-
ρετὴ καὶ τὴν ἀγνότητα—τῆς ποιητικῆς ἐννοῶ—τοῦ
νεόφροντος καὶ νεοφροῦ αὐτοῦ ποταστῆ. 'Ενα μόνο
κατάλαβα: τὴν ἀνικανότητά τοῦ ἀκόμα νὰ δώσει

διαδόνου σὸ θεματογράφημα τοῦ «'Αλαφροσκιω-
του» οἱ σχολιαστές, πού θὰ γεννηθοῦν ὅταν θὰ λ-
λάξῃ ἡ σφαῖρα καὶ τὸ λογικὸ κ' ἡ αἴσθησι τοῦ
ἀνθρώπου σύμφωνα μὲ τὴ θέληση τῶν ποταστῶν,
ἐγὼ ὅμως χρωστῶ νὰ τὸμολογήσω, μὲ ὅλο τὸ φόβο
νὰ καταλογιστῶ καὶ πάλι στοὺς ἀνιδεοὺς καὶ τοὺς
χυδαίους, πῶς ἀπ' ὅλες τῆς φωνῆς κι ἀπ' ὅλα τὰ
κούσματα, τοὺς βελιόους λόγους καὶ τὰ τᾶμκτα,
τὰνεδάσματα καὶ τῆς νίκης, τοὺς ὁσκούς, τὰ φίδια,
τοὺς ἀητούς, τὰ θάνατα νερά, τὰ βουνὰ καὶ τὰ χα-
λίικα, τὴν πᾶσαν καὶ τὴ δόψα, τοὺς αἰθερογέννη-
τους, τῆς Δύναμεις καὶ τῆς Βούλησις, τῆς 'Αποκά-
λυψης καὶ τῆς Μουσικῆς ἀκρόφης, τῆς ἀρχαίας τοῦ
ἀσφύδελου καὶ τὰ θάματα τοῦ ἔκστερου ἤχου, τῆς
γλῶσσας καὶ τῆς γλαυκομάτης, τῆς χρυσοφύδας, τῆς
ἀνυψάντης καὶ τῆς νίκης μοιρολογήτης, τὸ δάκρυ τοῦ
'Οδυσῆα καὶ τὰ λόγια καὶ τὰ πόδια τοῦ 'Αχιλλεὺς
καὶ τὰλλα τότα πού παρατάζονται κι ἀναικτό-
νουνται μέσα στὴν ἄβυσσον τῆς ἀνυ κρητικῆς καὶ σὸ
χᾶος τῆς σύγχυσις τοῦ νού, δὲ μπόρεσα νὰ κατα-
πεισθῶ μὲ κανέναν τρόπο γιὰ τὴν ἀμορφία, τὴν ἀ-
ρετὴ καὶ τὴν ἀγνότητα—τῆς ποιητικῆς ἐννοῶ—τοῦ
νεόφροντος καὶ νεοφροῦ αὐτοῦ ποταστῆ. 'Ενα μόνο
κατάλαβα: τὴν ἀνικανότητά τοῦ ἀκόμα νὰ δώσει